

נשיאת העליון לשעבר ביניש: הפוליטיקאים רוצים שופטים בדמותם חן מענית,

ליון במעמד הצגת תוכניתו, בשבוע שעבר צילום: אמיל סלמן

משפטנים מתריעים: "שופטים ימונו לפי זהותם המפלגתית"

חן מענית

התוכנית שהציג בשבוע שעבר בר שר המשפטים יריב ליון לה: חלשת מערכת המשפט כוללת שינוי מהותי בהרכב הוועדה לכי חירת שופטים. ליון מבקש לשנות את הרכב הוועדה באופן שיצמצם את כוחם של נציגי בית המשפט העליון בה, ויגדיל את זה של הקואליציה.

כיום ישנם תשעה חברים בוועדה: שלושה שופטי עליון, שני נציגים מלשכת עורכי הדין, שני שרים ושני חברי כנסת. כדי למנות שופט לעליון נדרש רוב של שבעה חברים בוועדה, כך שהפוליטיקאים, אך גם השופטים, יכולים להטיל וטו על מינויים.

לפי התוכנית של ליון, מספר החברים בוועדה יגדל מתשעה ל-11, ויכלול ייצוג שווה לכל הרשויות: שלושה שופטי עליון, שלושה שרים ושלושה חברי כנסת – מהם שניים מהקואליציה ואחד מהאופוזיציה. שני הנציגים של לשכת עורכי הדין יוחלפו בנציגי ציבור שיבחר שר המשפטים. הגדלת מספר החברים בוועדה תשלוט מהשופטים את היכולת לבלום מינויים. רוב נציגי הוועדה – שבעה מתוך 11 – ייבחרו על ידי הקואליציה. דורית ביניש, נשיאת העליון בדימוס, אומרת כי השינוי בהרכב הוועדה הוא אחד הצעדים החמורים ביותר בעיניה בתוכניתו של ליון. "הפוליטיקאים רוצים למנות שופטים בצלמם ובדמותם. מה לזה ולדמוקרטיה? המטרה היא לגדוע את עצמאות בית המשפט ולהפוך אותו לעוד רוע פוליטי", היא אומרת.

כדי להבין את עומק השינוי המתוכנן צריך לחזור כמעט 70 שנה אחורה, ל-1953, או נקבע הרכב הוועדה הנוכחי. קודם לכן, בשנות המדינה הראשונות, שופטי העליון מונו על ידי הממשלה באישור הכנסת, ושופטי העליון רכזו את האחרות מונו על ידי הממשלה על פי הצעת שר המשפטים. הוועדה בהרכבה הקיים הוקמה בקונצנזוס במערכת הפוליטית מתוך רצון לשמור על עצמאות השופטים אך גם לתת לבחירה לגיטימציה ציבורית.

ד"ר גיא לוריא, עמית מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה, טיה שחקר את הנושא, אומר ש"הדגם הישראלי אימצה, שמי שלב בוועדה שופטים, עורכי דין ונבחרי ציבור, שאב השראה מצרפת ומאיטליה של אחרי מלחמת העולם השנייה. מאז, הוא התפשט לעוד מקומות באירופה ובאמריקה הלטינית ונתפס כדגם מוצלח לממשל שופטים".

ביניש: "המטרה היא לגדוע את עצמאות בית המשפט ולהפוך אותו לעוד זרוע פוליטית"

הרכב הוועדה נשמר מאז, וב-1984 אף עוגן בחוק יסודי: השפיטה. השינוי המשמעותי ביותר בוועדה נעשה ב-2008 ונגע לאופן שבו נבחרים שופטים לבית המשפט העליון. עד אז נדרש רוב רגיל לבחירת שופטים לכל הערכאות. באותה שנה הוחלט בחוק שיוזם שר המשפטים היוצא גדעון סער ששופטי העליון ייבחרו ברוב מיוחס של שבעה מתוך תשעת חברי הוועדה (בחירת שאר השופטים נותרה ברוב רגיל). המשמעות היא שאי אפשר היום למנות לבית המשפט העליון שופטים שהקואליציה לא רוצה במינויים, אבל גם לא כאלה ששופטי העליון לא רוצים בהם. שינוי נוסף יזם סער באפריל האחרון, בהסכמת נשיאת העליון אסתר חיות, ובמסגרתו הראיונות של המועמדים לבית המשפט העליון מול הוועדה ישרו לציבור בשידור ישיר.

נשיאת העליון בדימוס דורית ביניש סבורה כי ההצעה של ליון היא הרת אסון לדמוקרטיה הישראלית. "התוצאה של שינוי הרכב הוועדה על פי הצעת השר ליון תהיה שהשופטים יידעו שהם חייבים לפעול בהתאם לרצון ציון הממשלה", היא אומרת. "אין לזה שום הסבר הגיוני חוץ מהרצון של פוליטיקאים לשלוט בבית המשפט ברוב קואליציוני". לדברי ביניש, "מה שמסמל דמוקרטיה זו רשות שופטת עצמאית ומקצועית שאינה נבחרת ואינה תלויה באופן פופוליסטי בבוחרים. הפופוליזם הזה הוא שקרי ומסוכן".

לפי החוק, הוועדה מוסמכת גם להדיח שופטים. "זה שוט רציני", אומר ד"ר לוריא

ביניש דוחה טענות שעולות לא מעט כאילו עבודת הוועדה לבחירת שופטים נגועה בנפרוטיזם של השופטים. "הם הפיצינו אגדה שהשופטים ממנים את החברים שלהם לשיפוט. אין לזה שום שחר אלה סיפורים מהעבר הרחוק. זורים חול בעיני הציבור לגבי עבודת הוועדה. היום הוועדה יכולה למנות שופטים לכל הערכאות ללא התחשבות בשלרש השופטים בוועדה כי די ברוב רגיל של חמישה חברים לשם כך. כדי למנות שופטים לעליון יש צורך בשבעה מתוך תשעה חברי הוועדה, כך שיש כוח וטו גם לפוליטיקאים וגם לשופטים וזה איוון יפה בין החברים בוועדה שהסכמתי לר".

מי ששינוי הרכב הוועדה על פי תוכנית ליון יבוא באופן ישיר על חשבונה היא לשכת עורכי הדין, ששני נציגים שלה יושבים בוועדה מאז ומתמיד. הסיבה המרכזית לשילוב נציגי עורכי הדין בוועדה היא שהם הגורמים המעצבים בעלי ההיכרות המעמיקה והטובה ביותר עם המועמדים לשיפוט ועם השופטים.

לפי החוק, הוועדה לבחירת שופטים מוסמכת לא רק למנות שופטים אלא גם להדיח אותם ברוב מיוחס של שבעה מתוך ועדה. ד"ר לוריא אומר ש"הסמכות להדיח שופט, גם אם לא עושים בה שימוש, היא שוט משמעותי כלפי השופטים. אם הקואליציה תגבש רוב שיאפשר לה הדחה של שופטים, המשמעות היא שכל שופט בכל מקום יידע שיש אפשרות כזו. זה עלול לפגוע בעצמאות השיפוטית, וכך הערכאות".

לדברי לוריא, "ברגע שהקואליציה תקבל כוח הכרעה בבחירת שופטים לעליון, יהיו שופטים שיתמנו כי יש להם זהות רעיונית או מפלגתית עם חברי מפלגה מהקואליציה, ואז היכרות של העליון לשמש בלם של הכוח הקואליציוני ייעלם".

יור"ר לשכת עורכי הדין אבי חימי אומר ש"שופט זה מקצוע וכמו שפוליטיקאים לא ממנים מנהלי מחלקות אונקולוגיות בבתי חולים, הם לא צריכים לכבד את השופטים. מי שמופיעים בבתי המשפט ומכירים מקצועית את המועמדים לשיפוט ולקידום הם עורכי הדין". חימי מתריע שיישום תוכנית ליון עלול להביא לכך שנראה כאן את מה שראינו לאחרונה בארצות הברית שבה המינויים לערכאה העליונה הם פוליטיים. "פתאום, בארה"ב, דבר שאמור להיות טריוויאלי – שלא ישה יש זכות על גופה ולבצע הפלה – הופך להיות עבירה. לאן הגענו? ככה הורסים דמוקרטיה. אני לא רוצה לחיות במדינה שבה הערכים הפוליטיים מובילים את בג"ץ ולא ערכים אונברסליים. זו מלחמה בין תפיסת עולם חשוכה של אפרטהייד לבין תפיסה חשוכה תית אונברסלית שכולנו שווים. הם רוצים להכפיף את בג"ץ לתפיסת העולם החשוכה".